

67

ΝΑΤΑΛΗ ΕΜΜ. ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ

ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΣΧΟΛΑΡΙΟΣ

ΜΟΝΗ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ
ΠΛΗΘΩΝ ΓΕΜΙΣΤΟΣ ΜΥΣΤΡΑΣ

ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΣΧΟΛΑΡΙΟΣ

Ὡς πελώριον ὄροσημον τοῦ τέλους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὀρθώνεται ἡ ἀδρὰ μορφή τοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου καὶ χωρίζει τὸν ταραχώδη μεσαίωνα ἀπὸ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Εἶναι ἀπὸ τοὺς προνομιούχους διανοουμένους, οἱ ὅποιοι κατὰ κακὴν μοῖραν ἔζησαν τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Βυζαντίου καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ὑπο-

δουλώσεως τοῦ Ἔθνους, ἔτη δοκιμασίας, σφαγῶν, πόνου, δακρύων καὶ αἵματος.

Τὸ 1405 φέρεται ὡς ἔτος τῆς γεννήσεώς του. Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ πατέρα μέτοικον ἐκ Θεσσαλίας ¹⁾.

Ἐπῆρξε μαθητῆς τοῦ σοφοῦ Γεμιστοῦ-Πλήθωνος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἦτο μοιραῖον νὰ συγκρουσθῆ ἄργότερον ἰδεολογικῶς, καὶ μαθητῆς τοῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ Θεοκλήτου, τοῦ Μεθοδίου, τοῦ Ματθαίου Καμαριώτη καὶ τοῦ Μάρκου Εὐγενικοῦ.

Εἰσηλθεν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν Παλάτιον εἰς τὴν ἀρχὴν ὡς σχολάριος, ἐξ οὗ καὶ τὴν προσωνυμίαν προσέλαβεν διωρίσθη δὲ καθηγητῆς τῆς Θεολογίας τοῦ παλατίου, ἀργότερον ὠνομάσθη, «καθολικὸς κριτῆς τῶν Ρωμαίων» καὶ τέλος, «καθολικὸς σεκρετάριος τοῦ Βασιλέως», ἐπὶ Μανουὴλ Β' καὶ Ἰωάννου Η' τῶν Παλαιολόγων.

Καθ' ἐκάστην Παρασκευὴν ἐδίδασκεν εἰς τὸ «Τρίκλινον» τοῦ βασιλέως τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἂν καὶ λαϊκός, παρουσία τῆς Συγκλήτου καὶ ἄλλων πολλῶν ἐκλεκτῶν πολιτῶν.

Ἐθεωρεῖτο αὐθεντία πολιτικὴ, νομικὴ, φιλοσοφικὴ, καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἢ δὲ παρουσία του ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τὰ ἀνώτερα συμβούλια τοῦ Κράτους.

Κατ' ἐπιλογὴν μετέβη μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ 400 ἐπισκόπων εἰς τὰς συνόδους Φερράρας καὶ Φλωρεντίας καὶ ἐνῶ κατ' ἀρχὰς εἶχε συνεργασθῆ μετὰ τοῦ ἐνωτικοῦ Βησσαρίωνος, κατόπιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔγινεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀνθενωτικῶν.

Βαθὺς μελετητῆς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας ἦτο καὶ τέλειος γνώστης τῆς λατινικῆς, ἐκ τῆς ὁποίας μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ ἔργα τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει μὲ τὴν λογικὴν τῆς ἀστρονομίας τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Μετέφρασεν ἐπίσης καὶ ἔργα τοῦ Γιλβέρτου Πορρετάνου. Παραθέτομεν ἐν συντομίᾳ περιστατικὰ ἀπὸ τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Γενναδίου διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸν ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον τὸ γιγάντιον ἔργον του, διὰ τὸ ὁποῖον εὐρέθησαν μερικοὶ νὰ τὸν σχολιάσουν δυσμενῶς ὡς φίλον τοῦ πορθητοῦ.

Τὸ ὅτι ἐπρωτίμα νὰ λέγεται «ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ» τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὴν βαθεῖαν του πίστιν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι τὸ «ΕΛΛΗΝ» ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Γενναδίου εἶχε τὴν σημασίαν «ΕΘΝΙΚΟΣ», «ΕΙΔΟΛΟΛΑΤΡΗΣ» δηλ. ὁπαδὸς τῆς θύραθεν φιλοσοφίας, ἐνῶ εἰς τὴν ἐποχὴν

1) Ἐπαντα Γενναδίου Τ. 3 σ. 252 «εἰ γὰρ ἐγὼ Βυζάντιος ἐνταῦθα μετωκηκός εἶμι καὶ οὐ φημι Θεταλὸς εἶναι, ὡς ἐν Βυζαντίῳ γεγεννημένος».

τοῦ Γενναδίου τὸ «ΡΩΜΑΙΟΣ» ἢ «ΡΩΜΗΟΣ» καὶ «ΓΡΑΙΚΟΣ» εἶχε τὴν σημερινὴν σημασίαν τοῦ «ΕΛΛΗΝ».

Ἄν ὁ σύγχρονός του Πλήθων συχνὰ προτιμᾷ νὰ λέγεται «Ἕλλην», τὸ γράφει διότι ἡ ἰδεολογία του τὸν ὠδήγει πρὸς κατάργησιν τοῦ δογματισμοῦ τῆς ὀρθοδοξίας.

Ὡς ἐκ τούτου ὁ Γεννάδιος τὸν ἐχαρακτήριζεν ὡς «καινὰ δαιμόνια» εἰσάγοντα, ἱκανὰ νὰ φθείρουν τὴν δύναμιν τῆς ὀρθοδοξίας μὲ κίνδυνον τελικῶς νὰ ἐκλατινισθῇ.

Κατηγοροῖαι ὅτι συνίστα τὴν εἰς τοὺς Τούρκους παράδοσιν τῆς «Πόλης» δὲν εὐσταθοῦν, διότι ὁ ἀνεπιός του Θεόδωρος Σοφιανός, μετὰ τοῦ ὁποίου στενωῶς συνεδέετο, ἐπολέμει εἰς τὰ τείχη κατὰ τῶν Τούρκων μέχρι τέλους τῆς πολιορκίας.

Τὴν ἄποψιν αὐτὴν ὑπεστήριξεν ὁ καθηγητὴς Ν. Γωμαδάκης εἰς διὰ-λεξίν του δοθεῖσαν κατὰ τὸ 1954 εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἐταιρείας «Φίλων τοῦ Λαοῦ» τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὀργανωθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν εἰδικῶς εἰς μνήμην τοῦ Γενναδίου.

«Χωρὶς τὴν ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, τὸ δουλεῦσαν Ἔθνος δὲν θὰ ἠδύνατο μετὰ πάροδον τεσσάρων πε-ρίπου αἰῶνων ν' ἀναστηθῇ».

«Ἀξίζει νὰ τύχουν οἱ ἄνδρες αὐτοὶ τῆς ἱστορικῆς δικαιώσεως»¹⁾.

Ὁ Βυζαντινολόγος Ρώσσος καθηγητὴς Α. Βασιλιέφ διὰ τὸν Γεννάδιον γράφει :

«Εἶναι ὁ τελευταῖος μεγάλος ἀγωνιστὴς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου » καὶ ὁ πρῶτος Πατριάρχης Κων)λεως ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων. Ὑ-» πῆρξεν ἓνας ἔξοχος Θεολόγος καὶ φιλόσοφος καὶ ἀρχηγὸς τῶν ἀνθενωτι-» κῶν. Δημιουργικὸς συγγραφεύς, εὐστροφος θεολόγος τοῦ ὁποίου τὰ πολυά-» ριθμα ἔργα ἀφοροῦν σχεδὸν ὅλους τοὺς κλάδους τῆς φιλολογίας καὶ θεο-» λογίας».

Τὰ ἔργα του τὸν τοποθετοῦν πλησίον τῶν ἀνθρωπιστῶν²⁾. Ἐπίσης ὁ λόγιος Κ. Σάθας τὸν τοποθετεῖ εἰς τοὺς ἀνθρωπιστὰς καὶ τὸν ἀποκαλεῖ «τελευταῖον βυζαντινὸν καὶ πρῶτον Ἕλληνα». Ὁ Μηνᾶς Μινοΐδης ἔγραψε διὰ τὸν Γεννάδιον³⁾:

1) Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν ΙΗ'. σ. 143, Ἀθῆναι.

2) Ἀ. Β α σ ί λ ι ε φ, «Ἱστορία Βυζ. Αὐτοκρατορίας», τ. 3, σ. 876, Ἀ-θῆναι 1955.

3) Μ. Μ i n o i d e s, Georges Scholarius Paris 1858 σ. LVI :

«Ὁμῆντοι Γεννάδιος, ἀλούσης τῆς πόλεως, μέγα τι ὄφελος τοῖς Χριστιανοῖς ἐγένετο Ἕλλησιν ὁ γὰρ κατακτητὴς τοσοῦτον τῆς σοφίας ἠγάσθη τὸν ἄνδρα, ὡς καὶ σύμβουλον ἔσχε περὶ τῶν πρακτικῶν καὶ συνθήκης περὶ τῶν τοῖς ὑπὸ χεῖρα δικαιωμά-των ἐποίησατο, καὶ ἀρχηγὸν τοῦ Ἔθνους καὶ κυβερνήτην κατέστησε πολιτικόν τε ἅμα

Ἐξ ἄλλου ὁ Γεννάδιος εἶναι ἄξιος τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος διότι συνέλαβε εἰς τὸν νοῦν του τὴν διάσωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅχι μὲ ἄμεσα ἐπαναστατικὰ κηρύγματα ἀλλὰ μὲ διπλωματίαν, ὑπομονήν, ἐκπαίδευσιν, μόρφωσιν καὶ ὠρίμανσιν μέσω τῆς ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν κατώρθωσεν ἐν μέσῳ σκληρῶν πολεμικῶν κλυδωνισμῶν καὶ διωγμῶν νὰ στερεώσῃ νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ διασώσῃ.

Ἀλλὰ καὶ ὡς προφήτης ἐξήγγειλε τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους: Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως ὁ Γεννάδιος ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ταραχῆς ἐν μέσῳ τοῦ πανικοῦ καὶ τῆς ἀπογνώσεως τοῦ Λαοῦ κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ψυχραιμίαν του καὶ μὲ πεποίθησιν πρὸς τὰ πεπωμένα τῆς φυλῆς ἐν μέσῳ λυγμῶν τοῦ ἀκροατηρίου του εἶπε πρὸς τοὺς ἐγκλεισθέντας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας:

«Ὅσοι πιστοὶ παύσατε τοὺς θρήνους καὶ ἀκροασθῆτε τῶν λόγων μου: Ἄδελφοί, ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων ἐκρημνίσθη μετὰ τοσοῦτων αἰῶνων ὑπαρξίν. Ἀλλ' ἐὰν ἔπесαν τὰ σύμβολα τοῦ κόσμου ἐὰν κατεβλήθη ἡ τῆς Ρώμης ἀρχή, ὅμως ἡ παναγιωτάτη θρησκεία τῶν Ἑλλήνων, ὅχι μὰ τὰς πολλὰς καὶ παντοίας δυστυχίας σας, μὰ τὸ ἀθῶον αἷμα ὑπερ ἐχύθη καὶ μέλλει νὰ χυθῆ οὐδὲ κατεβλήθη, οὐδὲ ἕως ὑπάρχουσιν οὐρανὸς καὶ γῆ θέλει καταβληθῆ.

Τὰ προσκυνήματά σας ἀλλάσσοσι θέσιν, τὸ ἱερόν τοῦτο φυσιαστήριον μετατοπίζεται, ἀλλὰ ἡ πίστις ἡ μέλλουσα νὰ μᾶς σώσῃ διεφυλάχθη ἀπὸ κινδύνων ἀνηκούστων καὶ διαφυλαχθεῖσα θέλει διαφυλάξῃ ὑμᾶς.

Δὲν βλέπετε ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ἐθριάμβευσεν; Ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδὲν πλέον φοβεῖται. Δὲν ἠκούσατε τὸν Τοῦρκον ὑποσχόμενον πρὸς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ τὰ σκεύη σας καὶ τὰ ἔπιπλά σας; περὶ δὲ τῆς πίστεως μὴ ποιήσαντα μηδένα λόγον. Ἀλλ' οἱ Δυτικοὶ ἤθελον μὲν τὰ σκεύη καὶ τοὺς θησαυροὺς σας, ἤθελον δὲ καὶ τὴν πατροπαράδοτον πίστιν σας, αὐτὸν τὸν ἀνεκτίμητον προγονικὸν θησαυρόν μας, ὃν ἕως οὐ κατέχετε, πύλαι Ἄδου καθ' ὑμῶν οὐ κατισχύσουσι. Λοιπόν, ἀδελφοί, παυσάμενοι θρηνοῦντες ὑπακούσατε μετὰ θρησκευτικῆς μεγαλοψυχίας εἰς τοῦτο τὸ θέσπισμα τοῦ Ὑψίστου. Ναὶ μὲν γινόμεθα αἰχμάλωτοι ἀλλὰ θέλομεν εἶσθαι ἐν πνεύματι Κυρίου, γινόμεθα ταπεινοὶ ἀλλ' ἐλεύσεται καιρὸς ὅτε θέλομεν πάλιν ἐπαρθῆ. Ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν. Ἀκούσατε τὶ ὁ Θεὸς σᾶς φωνάζει ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Βῆ-

---

καὶ ἐκκλησιαστικόν, οὗ οἱ διάδοχοι τὰ προνόμια διαδεξάμενοι τὸν λαὸν κατ' αὐτὰ ἀπαρεμποδίστως διώκουν, κριταὶ καὶ δικασταί, αὐτοτελεῖς ὄντες τῶν ἡμετέρων ἀποφάσεων οὐσῶν ἀνεκκλήτων, ὅπερ οὐ μικρὸν εὐεργέτημα ὑπῆρξε τοῖς Χριστιανοῖς Ἑλλησι, διατηρήσασιν καὶ ἐθνικότητα καὶ θρησκείαν καὶ γλῶσσαν. Καὶ θαυμαστὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τηλικαῦτα τοῦ Γενναδίου ἀπολαύσασα, οὐκ ἀξίως τὸν εὐεργέτην ἐτίμησε, δι' ἐτησίου τουλάχιστον πανδήμου μνήμης, δέον διὰ μειζρόν».

ματος, ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὄρφανούς. Καὶ ὑμεῖς μὲν λύπην μὲν νῦν ἔχετε, πάλιν δὲ ὄψομαι ἡμᾶς καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν αἴρει ἀφ' ὑμῶν». 1)

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ τελευταῖοι λόγοι χριστιανοῦ κληρικοῦ οἱ ἀκουσθέντες εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ

Εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁ Μωάμεθ ἀνέλαβε νὰ τακτοποιήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους του.

Τὸν ἀπησχόλησε τότε σοβαρῶς τὸ πρόβλημα τῆς διακυβερνήσεως τῶν Χριστιανῶν. Ἐπρεπε νὰ εὐρεθῆ τρόπος νὰ κυβερνηθῆ τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν ὑποδουλωθέντων Ἑλλήνων μὲ μίαν ἀνοχὴν τοῦ Ἰσλάμ παρ' ὅλον ὅτι ἡ πόλις ἐκυριεύθη κατόπιν σκληρᾶς ἀντιστάσεως καὶ χωρὶς συνθηκολόγησιν καὶ ἔπρεπεν ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐφαρμοσθοῦν κατ' αὐτῆς αἱ σκληραὶ κυρώσεις τοῦ Κορανίου.

Ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σουλτάνου τότε εἰσῆχθησαν πολλοὶ ἐγγράμματοι Χριστιανοί.

Κατὰ εἰσῆγησιν αὐτῶν τῶν ὑπαλλήλων του τὸ μόνον μέσον συγκεντρώσεως τῶν πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα φευγόντων Ἑλλήνων καὶ ἐπιστροφῆς ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐκρύβησαν εἰς ἀπρόσιτα ὄρεινά μέρη, ἦτο ἡ ἀνασύστασις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Μὲ ἐγγράφους λοιπὸν ἐκκλήσεις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἐκάλεσεν ὁ ποθητῆς ὅλους τοὺς φεύγοντας Χριστιανούς μὲ καλὰς ὑποσχέσεις νὰ ἐπιστρέψουν, καὶ μὲ ἀπειλὴν δημεύσεως τῆς περιουσίας των εἰς περίπτωσιν ἀνυπακοῆς, ὡς καὶ μὲ τὴν πρόσθετον ὑπόσχεσιν, τὸν Πατριάρχην τῆς ἐκλογῆς των νὰ ἐγκαταστήσῃ κατὰ τὰ παλαιὰ Βυζαντινὰ ἔθιμα εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον 2).

Ἐπροτάθη τότε ὁμοθυμῶς ἀπὸ λαϊκούς καὶ κληρικούς ὁ Γεννάδιος :
«Συνόδου ἐπισκόπων πολλῶν τῶν μὲν ἐξ Ἀσίας τῶν δὲ ἐξ Εὐρώ-
» πης συνερρηκόντων».

«... βοῶντες αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι, ὃν χρὴ τῶν ἡμετέρων ἐπιτρο-
» πεύειν ψυχῶν, μέχρις αἰθέρος ἀναβιβάζοντες τοῖς ἐπαίνοις 2).

Ἀπὸ λαϊκὸς καὶ ἀπὸ ἀξιώματος ἐκ ἀξίωμα ἐχειροτονήθη Πατριάρχης ὁ Γεννάδιος, ὁ ὅποιος ἀνευρέθη εἰς ἓν χωρίον τῆς Ἀδριανουπόλεως ὅπου εἶχε μεταφερθῆ ὡς αἰχμάλωτος μὲ τὸν ἀνεψιὸν του Θεόδωρον Σοφιανόν. 3)

1) ΤΡ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ Γεννάδιος Σχολάριος Ἀθήναι 1896 σελ. 39-40, 42.

2) Ἀπαντα Γ. Σχολαρίου Γ' σ. 200.

3) ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΣ Μ. Β' 2.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Γενναδίου ὁ Μωάμεθ ἀνεῦρε καὶ τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἀνθενωτικῶν, διότι ἐζήτησε τὴν εὐκαιρίαν νὰ διακόψῃ πᾶσαν ἐπαφὴν καὶ σύμπραξιν τῶν Χριστιανῶν τοῦ Κράτους του μὲ τὴν Δύσιν.

Ὁ Γεννάδιος κατ'ἀρχὰς ἀπὸ μετριοφροσύνης δὲν ἀπεδέχθη τὸ ἀξίωμα, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ἀνεβίβασεν ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἑθνους καὶ ἡ συμπάθεια τοῦ κατακτητοῦ, ἀλλὰ κατόπιν παρακλήσεων ἀνέλαβε τὸ βᾶρος τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀξιώματος, ἐλπίζων ὅπως γράφει ὁ Κ. Σάθας, ὅτι μὲ τὴν εὐγλωττίαν του καὶ τὴν ἀγωγὴν του θὰ καθίστα ἑλαφροτέραν τὴν δυστυχίαν τῶν συμπατριωτῶν του καὶ θὰ ἤμβλωνε τὸ ξίφος τοῦ κατακτητοῦ.

Καὶ πράγματι ἡ πεποίθησίς του εἰς τὰ πεπωμένα τῆς φυλῆς καὶ ἡ δεξιότης τοῦ χειρισμοῦ τῶν πραγμάτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔσωσαν τὸν κινδυνεύοντα ἑλληνισμὸν ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν ἐξαφανίσεώς του ἀπὸ τὸ κῦμα τῆς Ἀσιατικῆς πλημμυρίδος.

Η ΑΝΑΡΡΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΘΡΟΝΟΝ

Ἐγινε τότε εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Σουλτάνου μεγαλοπρεπῆς τελετὴ τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τοῦ Γενναδίου μὲ πᾶσαν ἐπισημότητα καὶ ἀφθόγους φιλοφρονήσεις, τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1454.

Ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ διὰ τῆς χειρὸς του ἔδωκεν εἰς τὸν Πατριάρχην πολῦτιμον «δεκανίκιον» δηλαδὴ ράβδον ἀργυρᾶν καὶ ἐκλεκτὸν ἵππον, λέγων εἰς αὐτόν:

«Πατριάρχευε ἐπ' εὐτυχία καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν ἐν οἷς θέλεις,
» ἔχων πάντα τὰ σὰ προνόμια, ὡς καὶ οἱ πρὸ σοῦ Πατριάρχει
» εἶχον. 1)

Ὁ δὲ Φραντζῆς ἀναφέρει:

«Ἔδωκε καὶ προστάγματα ἐγγράφως τῷ Πατριάρχῃ μετ' ἐξουσίας
» βασιλικῆς ὑπογεγραμμένα κάτωθεν.
» ἵνα μηδεὶς αὐτὸν ἐνοχλήσῃ ἢ ἀντιτείνῃ ἀλλ' εἶναι αὐτὸν ἀναίτιον
» καὶ ἀφορολόγητον καὶ ἀδιάσειστον τε ἀπὸ παντὸς ἐναντίου καὶ
» τέλους καὶ δόσεως ἐλεύθερος ἔσται αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν
» πατριάρχει εἰς τὸν αἰῶνα» 2).

Εἰς τὸ Μέγα Συνοδικὸν τοῦ Πατριαρχείου σώζεται ἀντίγραφον τοῦ πίνακος τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου Τζεντίλε Μπελίνι, παριστῶντος τὸν Γεννάδιον διαλεγόμενον μετὰ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ.

Ἡ πρωτότυπος εἰκὼν εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐν Λονδίῳ συλλογὴν τοῦ λόρδου Crawford, ἀντίγραφον δὲ αὐτῆς ἐστάλη εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ὑπὸ

1) Crussius M. Turcograecia Basel 1579 σ. 106.

2) ΦΡΑΝΤΖΗ Ἱστορίαι σ. 303.

τοῦ Κωνστ. Μουσούρου Πασσᾶ, πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας εἰς τὸ Λονδῖνον κατὰ τὸ 1866. ¹⁾

Ἐνταυτοῖς μετ' ὀλίγον ὁ Σουλτάνος τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἔγινε δεκτὸς μετὰ τῶν ἀνωτάτων τιμῶν παρὰ τοῦ Γενναδίου καὶ ἐκάθησεν εἰς θρόνον τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας τῆς Παμμακαρίστου.

Ἐζήτησεν ἀκολούθως πληροφορίας περὶ τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν, ὁ δὲ Γεννάδιος ἀμέσως ὅχι μόνον ἀνέπτυξεν μὲ σαφήνειαν καὶ παρηγοσίαν τὰ κυριώτερα κεφάλαια τῆς πίστεως τῶν Χριστιανῶν ἀλλὰ καὶ μετὰ δεξιότηχίας ὑπέδειξε πόσον ἡ πίστις αὐτὴ οὐδὲν κώλυμα παρεμβάλλει εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ πόσον συμφέρον εἶχεν ἡ πολιτικὴ ἐξουσία νὰ προστατεύῃ αὐτήν.

Ἐπειὶ ὁ Μωάμεθ ἀπηύθυνε πολλὰς ἐρωτήσεις εἰς τὸν πατριάρχην. Ὁ Γεννάδιος ἂν καὶ ἀπαράσκευος ἐξέβηκε μὲ σαφήνειαν τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. ²⁾

Ὁ Σουλτάνος ἤκουσε μὲ εὐλάβειαν τὴν ἀπάντησιν καὶ εὐχαριστηθεὶς διὰ τὴν σοφίαν τοῦ ἀνδρὸς ἔκτοτε ὑπῆρξεν ἠπιώτερος καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ πρὸς τοὺς Χριστιανούς.

Ὁ θαρραλέος καὶ πειστικὸς διάλογος τοῦ Γενναδίου πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἡ μεγίστη ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφερε πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν γένος, διότι κατορθώσας νὰ προσελκύσῃ τὴν ἐκτίμησιν, τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κατακτητοῦ, ἀνύψωσε πολιτικῶς καὶ ἔστερέωσε τὴν θέσιν, τὴν σημασίαν, τὴν ὑπόστασιν, τὸ γόητρον καὶ τὴν δύναμιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Σουλτάνος ἐντυπωσιασθεὶς ἀπὸ τὴν συνέντευξιν αὐτὴν παρήγγειλεν εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ ἐγγράφως νὰ ἐκθέσῃ τὰ θέματα τῆς διαλέξεως. Τὰ θέματα αὐτὰ, ὡς «Διάλογος πρὸς ἐπιφανεῖς Τούρκους» μεταφρασθέντα εἰς τὴν Τουρκοαραβικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ, κριτοῦ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Βερροίας, ἐδόθησαν εἰς τὸν Μωάμεθ πρὸς μελέτην καὶ οὕτω διεσώθησαν.

1) ΤΡΥΦ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ Γεννάδιος Β' ὁ Σχολάριος Ἀθήναι 1896 σελ. 59.

2) Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ. Γεννήθηκα τὸ 1402 Ἀθήναι 195 σ. 262. «Πιστεύομεν εἶπεν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃν ἐνεδύσατο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ» ἐστὶν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ μὲν ζωὴ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ ἦν ζωὴ ἀνθρώπου ὑπε-
 » ραγίου, ἡ δὲ δύναμις σοφίας καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἦν Θεοῦ δύναμις.
 » Πιστεύομεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀναστὰς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ πάλιν ἔρχεσθαι
 » μέλλων μετὰ δόξης ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον. Ὁ φοβερὸς Μωάμεθ δὲν ἐπαράχθη ὅταν
 » ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Γεννάδιον ὅτι ὁ Χριστὸς θά ἔλθῃ μίαν ἡμέραν νὰ τὸν κρίνῃ, Ἀπὸ
 » φιλομάθειαν ἀπηύθυνε τὴν ἐρώτησιν πρὸς τὸν Πατριάρχην :
 » Καὶ τί χρεῖαν εἶχεν ὁ υἱὸς καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἵνα σαρκωθῆ καὶ ὡς ἄνθρωπος πε-
 » ριπατῶν ἐν τῷ κόσμῳ»

Ἐλέγετο παρὰ τοῦ Σουλτάνου ὅτι ἀκούσας καὶ πληροφορηθεὶς ἀπὸ τὸν Γεννάδιον τὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως τῶν Χριστιανῶν ἤρχισε νὰ ἔχη ἀμφιβολίας δι' αὐτὴν τὴν ἰδικήν του θρησκείαν. ¹⁾

Ὁ Γεννάδιος καὶ τρεῖς ἄλλοι Πατριάρχαι δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι εἶναι οἱ μόνοι, οἱ ὁποῖοι ἀνῆλθον εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον χωρὶς νὰ προσφέρουν εἰς τὸν Σουλτάνον δῶρα. ²⁾

Ὡς Πατριάρχης ὁ Γεννάδιος ἐκλήθη τότε «Ἐθνάρχης» (Μιλλέτ - Μπασί) καὶ ἐθεωρήθη πραγματικὸς «πατὴρ τῆς φυλῆς» καὶ συνεχιστὴς τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως.

Οἱ λόγοι τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Πατριαρχικῆς ἑδρας μὲ μεγάλην δύναμιν ἦσαν δύο :

1) Ἡ παραχώρησις ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ προνομίων εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἐκκλησίαν ἐξηγεῖται ὡς προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων. Μὲ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτὴν τῆς εἰδικῆς διοικητικῆς ἐξουσίας ὁ Μωάμεθ εὔρε αὐτόματον τρόπον ἀπταιστού λειτουργίας τῆς κρατικῆς του ἐξουσίας ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀπηλλάγη τῆς δημιουργίας πολυδαπάνου ὑπαλληλικοῦ δικτύου φοροτεχνικῶν ὑπαλλήλων, ἀφοῦ οἱ φόροι τῶν Χριστιανῶν εἰσεπράττοντο πλέον κατὰ περιφέρειάς Μητροπόλεων φροντίδι καὶ ὑπὸ ὀργάνων τοῦ Μητροπολίτου.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ Μητροπολίτης διώριζε τὸν «πρωτόγερον τοῦ κάστρου», ἀξίωμα διδόμενον εἰς ἀξιωματοῦχον τῆς κοινότητος, ἀναλαμβάνοντα τὴν φροντίδα καὶ τὸ ὑπεύθυνον τῆς κατανομῆς τῶν βαρῶν καὶ τῆς συγκεντρώσεως τῶν φόρων, μὲ τὴν γνωμοδότησιν τῆς Δημογεροντίας.

2) Ὁ διορατικὸς Μωάμεθ ἐσημείωσεν ὅτι ὁ Γεννάδιος ὡς ἀνθενωτικὸς συνεκέντρωσε δύναμιν ἀπὸ τὴν προσήλωσιν τοῦ φανατικοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τοῦ αἰσθανομένου ἀποτροπιασμὸν καὶ ἔχθραν πρὸς οἰανδήποτε Λατινικὴν ἐξάρτησιν.

Πρὸς ἀποτροπὴν λοιπὸν νέας ἐνδεχομένης σταυροφορίας ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν πνευματικὴν ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν ἡγεσίαν ἀφοῦ ἦτο ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς καὶ πολέμιος τῶν Λυτικῶν.

Καὶ ὁ Γεννάδιος ἀπήντησε :

» Ἐπειδὴ ἐρώτησας μαθεῖν, τί ἤθελεν ὁ Θεὸς καὶ ἐσαρκοῦντο, ἀκουσον τὸν τρόπον.
» Ὁ Θεὸς οὐδεμίαν χρεῖαν εἶχε σαρκωθῆναι ἀλλ' ἢ ἀνθρωπότης ἐδέετο ἰατρίας».

1) M. Crussius Turcograecia σελ. 109.

2) Byz. Zeitschrift Leipzig 1892, σ. 313, 315, «τοῦτοι οἱ τέσσαρες Πατριάρχαι, ὁ Σχολάριος, ὁ Ἰσίδωρος, ὁ Ἰωάσαφ καὶ ὁ Ευλοκαράβης ἔγιναν Πατριάρχαι χωρὶς νὰ δώσουν εἰς τὸν Σουλτάνον κανένα δῶρον, μόνον ἔγιναν καθὼς καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς Βασιλείας τῶν Ρωμαίων ὅπου ἐχάριζεν ὁ βασιλεὺς τοῦ Πατριάρχου χαρίσματα».

Ὁδηγούμενος ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς σκέψεις ὁ Μωάμεθ ἐνώπιον ἐτακτοποίει διὰ τὸ κράτος τοῦ αὐτόματον φορολογικὴν μηχανήν, ἀπέκρουε ταυτοχρόνως ἀεροστεγῶς κάθε Λατινικὴν διείσδυσιν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ θέλει ἐνέκλειε εἰς κιβωτὸν τὸ ἀλώβητον τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Γένους καὶ ἐβोधήθησε τὸν Ἑλληνισμόν ν' ἀναζήσῃ καὶ ν' ἀναστηθῇ εὐθύς ὡς οἱ καιροὶ τὸ ἐπέτρεψαν. Τόση ἦτο ἡ ἰσχύς καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τοῦ ποιμνίου του ὥστε ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐπανιδρύσεώς του καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας αἱ περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἔριδες καὶ διαμάχαι ἔπαυσαν καὶ ἐσίγησαν διὰ παντός.

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ (ΑΧΤΙ - NAME)

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν ποῖα ἦσαν αὐτὰ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐδραίωσιν τοῦ Πατριαρχείου.

1) Δικαίωμα ἀσκήσεως θρησκευτικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἱεραρχίας τῆς ὑπὸ κεντρικὴν διοικητικὴν μονάδα τὴν Ἱ. Σύνοδον τοῦ Πατριαρχείου.

2) Ποινικὴ δικαιοδοσία τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς ἐπὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ πληρώματος ἐφ' ὅσον θὰ πρόκειται περὶ διαφορῶν ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου.

3) Δίκαιον ἐπὶ οἰκογενειακῆς φύσεως ζητημάτων καὶ τοῦ ἐν γένει θρησκευτικοῦ βίου.

4) Δικαιοδοσία πολιτικῆς φύσεως ἐπὶ φιλανθρωπικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς λειτουργίας καὶ τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν.

5) Ἀπαλλαγὴ τοῦ κλήρου ἐξ οἰασδήποτε φορολογίας, ἐπιβολὴ διὰ θρησκευτικοῦς λόγους φορολογίας ἐπὶ τοῦ πληρώματος καὶ χρῆσις ὀργάνων ἀστυνομικοῦ χαρακτῆρος διὰ τὴν εἰσπραξίν αὐτῶν.

6) Παροχὴ ἐγγυήσεως ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, περὶ μονίμου ὑποταγῆς τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος καὶ δικαίωμα συμπαραστάσεως τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν ὑποδούλων χάριν δικαίων αἰτημάτων αὐτῶν¹⁾.

Ἄλλὰ παρ' ὅλην τὴν ἐδραίωσιν τοῦ Πατριαρχείου συχνὰ καὶ δυστυχῶς παρ' ὅλα τὰ δοθέντα προνόμια ὁ ὑπόδουλος ἑλληνισμὸς εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς κατὰ καιροὺς αὐθαιρεσίας τῶν κατακτητῶν ὡς πραγματικὰς θυέλλας.

ΤΟ ΚΥΡΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ.

Τόσον καλῶς εἶχεν ὀργανωθῆ τὸ Ἑλληνικὸν γένος ὑπὸ τὸν Πατριάρχην ὥστε ἐθεωρεῖτο ὡς ξένον πολιτικῶς κράτος καὶ αἱ συννενοήσεις καὶ αἱ σχέ-

1) Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Πατριαρχική, Μεγ. τοῦ Γεν. Σχολή, Ἀθήναι 1966, σ. 50. Ζ. ΜΑΘΑΣ Κατάλογος Ἱστορικῶς τῶν Πατριαρχῶν, Ἀθήναι 1884, σ. 101.

σεις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διεξήγοντο μέχρι τοῦ 1877 διὰ τοῦ Ρεῖζ ἐφέντη (τοῦ ἀρμοδίου τοῦ χειριζομένου τὰς ἔξωτερικὰς ὑποθέσεις) κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπον καθ' ὃν διεξήγοντο διὰ τοῦ Ρεῖζ ἐφέντη αἱ σχέσεις καὶ αἱ συνεννοήσεις τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. ¹⁾

Ἐπρεπε οἱ Ἕλληνες νὰ ὑποδουλωθοῦν διὰ νὰ ὁμονοήσουν; Μέχρι τοῦ 1453 ἐπὶ 25 αἰῶνας, οἱ Ἕλληνες, ἔζησαν βίον κατὰ χωριστὰς πόλεις, αὐτοτελῶς, χωρὶς νὰ τὰς συνδέῃ πολιτικὴ σχέση ἀλλὰ καὶ συχνὰ μεταξὺ τῶν ἐφθάνον, μέχρι πολέμου ἐξοντώσεως.

Σπανίως εἰς ἔξαιρετικὰς περιπτώσεις κινδύνου ὑπῆρξε συνεργασία ἀλλὰ καὶ αὕτη προσωρινή, διελύετο μόλις παρήρχετο ὁ κίνδυνος. Αὕτη ἦτο ἡ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπὶ Μακεδόνων καὶ ἐπὶ Ρωμαίων καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ ἐπὶ Φράγκων καὶ ἐπὶ Ἑνετῶν.

Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ Ἕλληνες, οἱ οὐδέποτε ὁμονοήσαντες, οἱ εἰς ἄκρον ἐγωπαθεῖς, μετὰ τὴν ἄλωσιν ὡς ἐκ θαύματος ὑπέστησαν ἀλλαγὴν ὑπὸ τὴν πίεσιν δὲ τοῦ φοβεροῦ καὶ ἐξοντωτικοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας, ὑπὸ τὴν ἐπίρρειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως τοῦ Πατριαρχείου ἀπετέλεσαν ἐνιαίαν ἀδιάσπαστον καὶ ἀλληλέγγυον ὀργάνωσιν μὲ τὰς τοπικὰς αὐτοδιοικήσεις τοῦ θεσμοῦ τῆς δημογεροντίας, δηλαδὴ Κράτος ἐν Κράτει, ἀπὸ τῶν ἐσχατιῶν τοῦ Πόντου μέχρι τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπὸ τῶν Ἰονίων νήσων μέχρι τῶν περσῶν τῆς Μικρασίας, ἀνεγνώριζον τὸν Πατριάρχη ὑπήκουον δὲ καὶ συνεργοῦντο πρὸς τὰ προστάγματά του μετὰ προθυμίας οἰκειοφελῶς. Χαρακτηριστικὸν τῆς συνοχῆς τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ εἶναι ὅτι ὁ Τζεβδὲτ πασᾶς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων εἰς τὸ ἔργον του «Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας» μὲ πικρίαν διαπιστώνει:

«Οἱ Ρωμαῖοι λόγῳ θρησκείας καὶ γλώσσης, ἡθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς καὶ ἐδημιούργησαν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἴδιον κόσμον καὶ ἦσαν ὡς ὅπως διόλου ξένοι, εἰς ὅσα δὲ μέρη ἦσαν πολυπληθέστεροι τῶν μουσουλμάνων, ἔθεώρουν τούτους ἐντελῶς ξένους καὶ ἐπιδρομεῖς».

Καὶ ὁ Τζεβδὲτ καταφέρεται διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀνοχῆς τῶν προγόνων του διὰ τὴν κατάστασιν αὐτήν. ¹⁾

Ο ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὸ Πατριαρχεῖον μὲ ἐμπνευστὴν τὸν Γεννάδιον ὑπῆρξεν ὁ πρωτοπόρος ἀναστηλωτὴς τῆς παιδείας, διὰ τῆς ὁποίας ἐκαλλιέργησε τὸ φρόνημα εἰς τὸν Ἑλληνισμόν ἕως ὅτου γίνεαι αὐτοδύναμος. ²⁾

1) Μικρασιατικὰ Χρονικὰ Γ' σελ. 40 Ἀθήναι 1940.

2) Ἐνθ' ἀνωτέρωσ. 19.

Ἐκ τῶν χεῖλη τοῦ Γενναδίου ἀντὶ ἐπικινδύνου κηρύγματος ἀπὸ ἄμβωνος ἀκούονται λέξεις προσευχῆς :

«...Νῦν ὁσημέραι βοῶμεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους πρὸς τὸν
» διδόντα δυνάμενον... ὦ πῶς καλλίστη πατρίς ἐστερημένοι σοῦ φέρομεν καὶ
» πῶς σύ φέρεις ἡμᾶς, οὐκ ἔχουσα τῶν τέκνων τοὺς εὐνοσιάτους. Μᾶλλον
» δὲ πῶς οἰχομένης ἐξ ἀνθρώπων ἔτι ζῆν ἡμῖν ἐφικτὸν ; ὄχου γὰρ καὶ μέ-
» νειν ἔτι δοκοῦσα». ¹⁾

Ἐν τῷ Γεννάδιῳ εἶναι ἄξιον παντὸς ἐπαίνου. Κατὰ τὴν πάλην του διὰ τὴν ἀναστηλῶση τὴν Παιδείαν ἐξαπολύει ἔκκλησιν πρὸς πάντα λόγιον πρὸς συννεργασίαν. Ἡ ἔκκλησις αὕτη συναντᾷ τὸ χάσμα τῆς ἐλλείψεως καὶ ἐπωμίζεται τότε ὁ ἴδιος τὸ βαρὺ ἔργον τῆς διδασκαλίας :

«Ἐν διδασκάλῳ μοίρα καθιστάμενος, νοσῶν ὁ ἴδιος καὶ εἰς τὴν ὑπάρ-
» χουσαν ἔλλειψιν ἱατροῦ ἐπιχειρῶν τὰ θεραπεύσει τοὺς μᾶλλον νενο-
» σηκότας». ²⁾

Καὶ τῷ ὄντι τὸ ἔργον του ὑπῆρξεν ἀποδοτικὸν καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διάσωσιν τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας καὶ τέλος τοῦ ὑπὸ τέφραν σπινθηροῦ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος. Καὶ ὅταν ἐπέστη ὁ κατάλληλος καιρὸς, ὁ σπινθηρ αὐτὸς εἰς μίαν ἀνάφλεξιν ἔγινεν ὁ κύριος παράγων τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑθνους.

Ἡ ὀξυδέρκεια τοῦ Γενναδίου ἔσωσε τὸ Ἑλληνικὸν Ἑθνος ἀπὸ ἀφανισμὸν διότι μία στεῖρα πολιτικὴ ἀρνήσεως τῶν ὑποδούλων πρὸς τὸν κατακτητὴν θὰ ἦτο καταδικασμένη εἰς γενικὴν σφαγὴν, εἰς ἐκτουρκισμόν καὶ εἰς ἐξαφάνισιν παντὸς Ἑλληνικοῦ.

Ἐν τῷ Γεννάδιῳ ἀναφέρει ὅτι ὁ Γεννάδιος ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τὴν ὁποίαν ἐπέτευχεν ἐκ μέρους τοῦ πορθητοῦ, καθιέρωσε ὡς δικαίωμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὴν κάμνη χρῆσιν ὡς ἔμβλημα τοῦ Πατριαρχείου τὸν δικέφαλον ἀετόν, δηλ. τὸ σῆμα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸ δικαίωμα τοῦτο διετηρήθη μέχρι τοῦ 1922. Ἄλλο ἐπίσης μέγα κατόρθωμα τοῦ Γενναδίου ἦτο καὶ ἡ ἀναγνώρισις τότε τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς ἰσαξίας πρὸς τὴν Τουρκικὴν. Μήπως οἱ Σελτζοῦκοι εἰς τὸ Ἰκόνιον κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα δὲν εἶχον ὡς ἐπίσημον διπλωματικὴν τῶν γλώσσων τὴν Ἑλληνικὴν;

Ἐν τῷ P. Risal ἀναφέρει ὅτι : «ὁ Μωάμεθ ὁ Β΄ μετὰ τὴν ἄλωσιν εἶχεν ἀπονεύσει εἰς τὸν Πατριάρχην ἰσχὺν σχεδὸν αὐτοκρατορικὴν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐπικρατείας του. Κατὰ τὸ 1455 διέταξεν ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα θεωρηθῆ ὡς ἡ δευτέρα μετὰ τὴν Τουρκικὴν, ὅλαι δὲ αἱ ἐπίσημοι ἀνακοι-

1) Ἐπαντα Γ. Σχολαρίου Τ. 3 σ. 286.

2) I. Βογιατζίδη σ. 254.

νώσεις αἱ γενόμεναι εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἔκτοτε ἐγίνοντο εἰς δύο γλώσσας. ¹⁾

Δυστυχῶς ἡ διάταξις αὐτὴ κατηργήθη ἐπὶ Σελῆμ τοῦ Α΄ τοῦ θηριώδους ὁπότε ἐκινδύνευσαν νὰ καταργηθοῦν καὶ αὐτὰ τὰ προνόμια καὶ τοῦτο διότι τὸ ἔγγραφο τῶν προνομίων δὲν εἶχε διασωθῆ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα.

ΑΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

Ὁ Γεννάδιος ὡς κολοσσὸς γνώσεων καὶ κύρους, λόγῳ αὐτῆς τῆς ὑπερτροφικῆς του μορφώσεως, τῆς μεγάλης του ἀξίας καὶ ἐπιβολῆς μὲ τὸν ἀντίστοιχον ἐκ τούτου ἐγωϊσμόν, φυσικὸν ἦτο νὰ δημιουργήσῃ γύρω του ἐχθρικήν ἀτμόσφαιραν ἐκ μέρους ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ὅταν δὲν διαθέτουν ἀξίαν καὶ μόρφωσιν μηχανεύονται τὰ πάντα καὶ αὐτὴν τὴν χαμερπῆ συκοφαντίαν διὰ νὰ ὑποσκάψουν καὶ καταρτίψουν ἕνα σοβαρὸν ἀντίπαλον.

Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ἦτοι τὸ 1456 κατόπιν πικρίας καὶ ἀπογοητεύσεως διὰ τὸ περιβάλλον του, ὁ Γεννάδιος παρητήθη τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀξιώματος καὶ μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐκεῖ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου ἀφοῦ ἐκήδευσεν τὸν ἀγαπητόν του ἀνεψιὸν Θεόδωρον Σοφιανὸν ²⁾ ἀπεσύρθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Τιμίου Προδρόμου Σερρών, ὅπου ἠσχολήθη μὲ μελέτας καὶ συγγραφάς. Ἐκεῖ συνέγραψε τὰ «περὶ τῆς πρώτης τοῦ Θεοῦ λατρείας», τὸν περίφημον «Θρηῖνον» ὡς καὶ τὸ «κατὰ τῆς σιμωνίας».

Διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἀπὸ τὸν θρόνον πλὴν τῶν ἄλλων συνετέλεσεν καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Συμεών, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι προσέφερεν εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς δῶρον 7000 φλωρία ³⁾.

Κατὰ τὸ 1460 μετεκλήθη διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπειδὴ συνήντησε μεγάλην ἀντίδρασιν εἰς τὸν ἐκεῖ κληρὸν ἀπεσύρθη τὸ 1463 καὶ πάλιν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Προδρόμου. Ἡ ἔλλειψις του παρουσίαζεν κενὸν δυσαναπλήρωτον.

Ἐκλήθη καὶ διὰ τρίτην φορὰν εἰς τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα κατὰ τὸ 1464 ἀλλὰ δὲν ἀνέλαβε. Κατὰ τὸ 1468 ἀπέθανε καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Μονὴν Προδρόμου ὅπου ὑπάρχει σήμερον ὁ τάφος του ⁴⁾.

1) P. Risal Laville convoitèe de Salonique Paris 1913 σ. 199.

2) Βλέπε Μηνᾶ Μινοῖδη Georges Scholarius Paris 1958 σελ. 198 ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα πρὸς Θ. Σοφιανόν.

3) Χριστοφόρου Προσκυνητάριον Λειψία 1904.

4) «Τὰ Πατρια» Περιοδικὸν Ἀθῆναι 1-3-14 ἀρ. 51.

«... ἐνταῦθα ἐλθὼν μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος ἀπέθανε μετὰ μικρὸν καὶ ἐτάφη, ὅπως ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ χειρογράφου τινὸς εὐρεθέντος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς, διηγήσεως τῶν περὶ τὴν ἄλωσιν χρόνων ἐνθα γράφονται ταῦτα : «ὁ κυρὸς Γεννάδιος ὑπῆγεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Προδρόμου πλησίον τῶν Σερρών καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν ἀγίως καὶ θεαρέτως καὶ ὑπῆγεν εἰς τὰς αἰωνίους μονάς. Αἰωνία καὶ μακαρία ἡ μνήμη αὐτοῦ».

Συγγράμματα ἀφῆκε πολλὰ περισπούδαστα ἄνω τῶν διακοσίων, τὰ ὅποια εὐρίσκονται διεσπαρμένα εἰς τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς καὶ Ἑλληνικὰς βιβλιοθήκας ἐκτυπωμένα ἢ ὡς χειρόγραφα ἀνέκδοτα.

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐξεχούσης ἀτομικῆς του ἀξίας καὶ τοῦ πολυτίμου διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἔργον του εἶναι τὸ κατωτέρω μνημόσυνον, τὸ συνταχθὲν, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον του, ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

«Γενναδίου τοῦ σαφωτάτου καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τοῦ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γενεᾷ φωστῆρος λάμπαντος δίκηγ, μέγιστον δὲ κράτος ἀραμένου ἐπὶ σοφία παντοδαπῇ καὶ δυνάμει λόγων ἀνυπερβλήτῳ καὶ λαμπρὸν μὲν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως ἀγωνισαμένου καὶ λόγοις καὶ συγγράμμασι καὶ διαλέξεσι καὶ διδασκαλίαις, παρρησιασαμένου δὲ τὴν εὐσέβειαν πολλάκις ἀπαρραμύλλῳ ψυχῆς γενναιότητι ἐνώπιον βασιλέων καὶ δυναστῶν καὶ λαῶν καὶ δήμων, ὅλων ἐπὶ πάντων ἀπλῶς τὴν ἱερὰν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ὁμολογίαν καὶ ἀλήθειαν ἀναδιδάξαντός τε καὶ ἀναδείξαντος καὶ κήρυκος παντὸς ἀνακηρύξαντος γεγωνότερόν τε καὶ εὐσημότερον, εἶτα τὴν ἡσύχιον ἀντὶ πάντων ἀσπασαμένου τε καὶ ἐλομένου διαγωγὴν καὶ τὸν βίον ἐν αὐτῇ μεταλλάξαντος ὁσίως καὶ μακαρίως καὶ οὕτω τὴν πολυειδῆ ἐπισφραγισαμένου αὐτῷ ἀρετὴν, αἰοιδίμως αἰωνία ἢ μνήμη» 1).

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ

Ὅ,τι καθιστᾷ τὴν μονὴν τοῦ Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν ἀξίαν ἐνδιαφέροντος πέραν τοῦ θανατασμοῦ τῶν λοιπῶν κειμηλίων καὶ τοιχογραφιῶν τῆς ἰδίως ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ τουριστικῆς ἀπόψεως εἶναι ὁ εὐρισκόμενος εἰς τὸ καθολικὸν τῆς τάφος τοῦ Πατριάρχου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου (1405 - 1456 - 1468) 2).

Ἡ ἀνακομιδὴ τῆς λάναρκος μὲ τὰ ὅσα του ἔγινε 400 ἔτη μετὰ τὴν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνάρρησίν του ἤτοι τὸ 1854 ὅπως καὶ εἰς τὴν πλάκα ἀναγράφεται :

«Τάφος Γενναδίου Πατριάρχου Κων)πόλεως τοῦ Σχολαρίου τοῦ πρώ-
» μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς. Ἐγένετο δὲ ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων αὐτοῦ ἐπὶ
» ἔτους 1854 Μαΐου 7 πατριαρχείας τοῦ κλινοῦ Ἀνθίμου Κουταλιανοῦ, ἐπὶ
» Μητροπολίτου Σερρῶν κυρίου Ἰακώβου Πατμίου καὶ ἐπὶ ἡγουμενείας τοῦ
» κυρίου Ἀνθίμου ἱερομονάχου Σερραίου καὶ Θεοδοσίου Δικαίου».

Ἐπὶ τοῦ τάφου ἀναγράφεται ἐπίγραμμα τοῦ γνωστοῦ Κωνσταντινοπολίτου Ἡλίας Τανταλίδου.

1) Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεία Τόμος Η' σ. 198 Πυρσοῦ.

2) A. Gardhausen Griechische Palaeographie Leipzig 1878, σ. 765.

« Ἦδε μὲν ἡ Προδρομοιο Μονὴ τὴν κόσμος αἰδεῖ, ἡ πόλις μήτηρ
 » Μακεδόνων ζαθέων, ἥδε δὲ Γενναδίου Πατριάρχου, τοῦ κλέος εὐρὺ νε-
 » κροδόχος λάροναξ ἀθανάτου φθιμένου. Ὡ δειλαὶ γενεαὶ θνητῶν χρονίη τε
 » κάκωσις καὶ μοίρη στυγερὴ Χριστιανῶν προτέρων, βαιὸν καὶ μόγις εὔρατο
 » χοῦν, ὅς παῖσαν ἐπῆλθεν γῆν ἀρετῆ, σοφίη εὐσεβίη, καμάτοις».
 « ἀλλὰ καὶ ὡς ἔνθεν δὲ μακὰρ νεκρὸς τετρααίων ἀντιβίους ἄγχει, ρών-
 » νυσι δ' ἔμφυλιους».

Ἀξιομνημόνευτον εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ εὐσεβὴς βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος Ὀλγα ὅταν ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ καθηγητὴς τῶν καλῶν τεχνῶν Κ. Ζησίου ἐπρόκειτο νὰ μεταβῆ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ 1913 εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Τιμίου Προδρομοῦ Σερρῶν διὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν τάφον τοῦ Γενναδίου, σεβομένη τὴν μνήμην του καὶ τὸ ὑπέροχον ἔργον του πρὸς διάσωσιν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς αὐτὸν νὰ ἀνάψῃ εἰς τὸν τάφον τοῦ Πατριάρχου λαμπάδα.

Πράγματι κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του μετὰ τὸ προσκύνημα ὁ καθηγητὴς ἐκόμισεν καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν βασίλισσαν τὸ ὑπόλειμμα τῆς ἀναφθείσης λαμπάδος ¹⁾.

ΑΙ ΔΥΟ ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος εἰς δύο κρίσιμους περιστάσεις ἔδρασε μὲ περίσκεψιν καὶ ἔσωσε τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ἡ π ρ ὶ τ ῆ ε ἴ ν α ι: Τὸ μέγα του κατόρθωμα ἡ ἐπανασύστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁρθοδόξου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κων)πόλεως, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἄλωσιν.

Ἡ δ ε υ τ ε ρ α: Ἐπίσης σπουδαία καὶ σωστικὴ διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν θεωρεῖται ἡ σθεναρὰ καὶ ἀπαράμιλλος μαχητικὴ του ἀντιπαράταξις πρὸς τὰς Ἐθνικὰς αἰρετικὰς θεωρίας τοῦ Γεμιστοῦ ἢ Πλήθωνος. ²⁾

Ἡ στάσις του αὐτῆ ἂν καὶ χαρακτηρίζεται ὡς σκληρά, ἔσωσε καὶ πάλιν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀπὸ ἐπικίνδυνον διχασμόν, ἄδηλον μέχρι ποίου βλαπτικοῦ σημείου δυναμένου νὰ φθάσῃ διὰ τὸν Χριστιανισμόν, διότι τότε σπουδαῖον κίνδυνον ἐκ τοῦ Πλήθωνος διέτρεξεν ὁ Χριστιανισμός, εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἂν δὲν ἐπήρχοντο ὁ θάνατος τοῦ Πλήθωνος — 1452 — ἡ προέλασις τῶν Τούρκων — 1453 — καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ διασπορὰ εἰς ξένας χώρας καὶ ὁ ἀφανισμὸς τῶν μαθητῶν του, δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ ὑπολογισθῇ ποίας διαστάσεις εἰς βάρος τοῦ Χριστιανισμοῦ θὰ ἐλάμβανεν ἡ νέα θρησκεία τοῦ Πλήθωνος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον προσχωρή-

1) Κ. Ζησίου, Μακεδονίας Χριστιανικὰ Μνημεῖα, Ἀθῆναι.

2) Α. Παπαδιάμαντη, Ἄπαντα Ἀθῆναι 1954 Τ. 4. σ. 441.

σει πολλά ἀνώτερα πνευματικά στελέχη ὑπελείπετο δὲ ὁ προσηλυτισμὸς τῶν λαϊκῶν τάξεων.

Ὁ Γεννάδιος ἀντεστρατεύθη κατὰ τοῦ Πλήθωνος καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως ὡς λαϊκὸς ἱερομόναχος καὶ μετὰ τὴν ἀλωσιν σθεναρώτερον ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου ἔδωσε πνευματικὴν μάχην.

Ἐν συνεχείᾳ γίνεται μία σύντομος περιγραφή τῆς προσωπικότητος τῆς μορφώσεως, τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Πλήθωνος διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν τὸ τιτάνειον ἔργον τοῦ Γενναδίου ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΛΗΘΩΝ - ΓΕΜΙΣΤΟΣ

Μορφὴ βιβλική, μόρφωσις σπανία, φυσιογνωμία ἐξέχουσα, σκέψις φιλοσοφική, μὲ ἀπόκτημα τὴν αὐτοκρατορικὴν φιλίαν, καὶ τὴν φήμην μέχρι τῆς Δύσεως.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κων)πολιν ἀπὸ πατέρα πρωτονοτάριον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας κατὰ τὸ 1359 (κατὰ τὸν Σάντυς).

Νεαρὸς ἀκόμη 1380 ἐμορφώθη εἰς τὴν Κων)πολιν καὶ ἀργότερον ἀνεχώρησεν εἰς Ἄδριανούπολιν καὶ ἐκεῖ ἔγινε μαθητὴς ἑνὸς διανοουμένου Ἑβραίου, τοῦ Ἐλισσαίου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἰσχυρὸς καὶ εἶχε τὴν εὖνοιαν τῆς αὐλῆς τοῦ Σουλτάνου ἐθεωρεῖτο δὲ φιλόσοφος καὶ βαθὺς μελετητὴς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ὡς καὶ κάτοχος τῶν Ἀνατολικῶν μυστηρίων τοῦ Ζωροάστρου.

Αὐτὰ μᾶς γίνονται γνωστὰ ἀπὸ δύο ἐπιστολάς τοῦ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου τῆς μιᾶς πρὸς τὸν Ἰωσήφ Ἐξαρχον καὶ τῆς ἄλλης πρὸς τὴν Δέσποιναν τοῦ Μυστρᾶ Ἐλένην - Ὑπομονὴν τὴν χήραν τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου¹⁾.

Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ σοφοῦ Δημητρίου Κυδώνη, ὁ ὁποῖος πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου του προσεχώρησεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς Κων)πολιν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κύκλων, διότι αἱ καινοφανεῖς διαδασκαλίαι του ἐπροκάλεσαν ζωηρὰν ἀντίδρασιν τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «πολύθεος», «θεουργός», καὶ «ἀποστάτης».

Καὶ ἐνῶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Τοῦρκοι ἔκαυσαν ζῶντα τὸν διδάσκαλόν του Ἐλισσαῖον ὡς μάγον, «πυρὶ τὴν τελευταίην εὔρετο», εἰς τὴν Κων)λιν διάχυτος ἐχθρική ἢ κοινὴ γνώμη κατεδίωκε τὸν μαθητὴν του Πλήθωνα ὡς αἵρετικόν».

1) Π. Κανελλοπούλου Γεννήθηκα τὸ 1402 Ἀθῆναι 1957 σ. 271.

Ὁ φίλος του ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουήλ ὁ Β΄ ὁ Παλαιολόγος ἔξ ἀνάγκης τὸν ἀπέπεμψε ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Κων)λεως ἕως διὰ τὸν σῶση, ὁπότε καὶ μετέβη εἰς τὸν Μυστρᾶν (1405).

Ἐκεῖ οἱ Παλαιολόγοι ὡς οἰκεῖον τῆς βασιλείας τὸν ἐτίμησαν μὲ παραχώρησιν ἀγροκτημάτων δι' ἀργυροβούλλου. «τὸ περὶ τὸ καστρίον χωρίον» Βρύσιν μετὰ τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς (1433-49) Ἀρχικὴ παραχώρησις Θεοδώρου Β΄ Παλαιολόγου».

Ἐκτὸς τῆς ὕλικῆς αὐτῆς ὑποστηρίξεως οἱ Παλαιολόγοι ἐκτιμῶντες τὴν ἀρίστην νομικὴν του κατάρτισιν, τὸν ἐτίμησαν ὡς «δικανικὸν καὶ καθολικὸν κριτὴν τοῦ Μορέως» μὲ τὰς σοφὰς τοῦ δὲ συμβουλὰς ὠφέλησε τὰ μέγιστα τὸ ἔργον τῆς διοικήσεως. Φίλος τοῦ Αὐτοκράτορος κατέχων φήμην εἰς τοὺς ἀνωτέρω πνευματικῶς κύκλους ὁ Πλήθων, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν προσύνοδον τῆς Φερράρας τοῦ 1438. Τὸ ἐπόμενον ἔτος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας διωρίσθη μέλος τῆς ἐξαμελοῦς ἐπιτροπείας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς διατάξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου. Ἐκεῖ συζητῶν μὲ ἐμβρίθειαν ὁ Πλήθων συνετέλεσεν εἰς τὴν τήρησιν ἀλωβήτου τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος, ἀναιρῶν μὲ ἐπιδεξιότητα τὰ σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα τῶν Λατίνων, ἐνῶ εἶναι βέβαιον ὅτι κατὰ βάθος ἀτομικῶς ἄλλα παρεδέχετο.

Αὐτὰ ἀναφέρει ὁ Σύλβεστρος Συρόπουλος, ὁ διασώσας κατόπιν περιπετειώδους ταξιδίου ἐπιστροφῆς του τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἐκείνης. Ὁμολογουμένως τόσον ὁ Πλήθων ὅσον καὶ ὁ Γεννάδιος ὑπῆρξαν κορυφαὶ μορφώσεως καὶ πολυμαθείας τῆς ἐποχῆς των. Παραδόξως αἱ δύο αὐταὶ ἀνεξάρτητοι σκέψεως πνευματικαὶ κορυφαὶ συνεφώνησαν καὶ ἐτάχθησαν τότε μὲ τὸ μέρος τοῦ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Φλωρεντίας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰς τὴν Φλωρεντίαν παραμονῆς του ἀσθενήσας ὁ Πλήθων καὶ κλεισθεὶς εἰς τὴν οἰκίαν του ἔγραψε τὸ μικρὸν ἔργον του: «Γεωργίου Γεμιστοῦ τοῦ καὶ Πλήθωνος περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται». ¹⁾

Κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς Ἰταλίαν ὁ Πλήθων ἔτυχε τῆς προστασίας τῶν Μεδίκων καὶ τοῦ ἐδόθη οὕτω ἡ εὐκαιρία καὶ ἄνεσις νὰ διδάξῃ ἐκεῖ τὰς φιλοσοφικὰς του δοξασίας, καλλιεργήσας δὲ τὸ πλατωνικὸν πνεῦμα διήγειρεν ἐνθουσιασμόν εἰς τοὺς πνευματικῶς κύκλους καὶ συνέτεινεν ἐνεργῶς εἰς τὴν ἰδρυσιν ἐν Φλωρεντίᾳ Π λ α τ ω ν ι κ ῆ ς Ἀ κ α δ η μ ί α ς, μὲ χορηγὸν τὸν Κοσμάν τῶν Μεδίκων.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ μαθητὴς του Πέτρος Καλαυρὸς ἰδρυσεν εἰς τὴν Ρώμην Ν ε ο π λ α τ ω ν ι κ ῆ ν Ἀ κ α δ η μ ί α ν.

1) Ἀχ. Κύρου Βησσαρίων ὁ Ἑλλήν Ἀθήναι 1937 Α 164 - 167.

ΔΟΞΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΩΝΟΣ

Κατὰ τὸ 1441 εἰς προχωρημένην ἡλικίαν ὁ Πλήθων ἐπέστρεψεν ἐξ Ἰταλίας εἰς τὸν Μυστρᾶν.

Εἰς τὸ σύγγραμμά του «περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέρεται», ἔτασσε τὸν Πλάτωνα κατὰ πολὺ ὑπέρτερον τοῦ Ἀριστοτέλους.

Καὶ ἐνῶ ἀνεγνώριζεν ὡς ἐξαιρετὰ τὰ «Φυσικά» του, κατεδίκαζε τὴν Μεταφυσικὴν του καὶ τὴν Ψυχολογίαν του καὶ τὴν Ἠθικὴν του.

Ὁ Γεννάδιος ἀπαντῶν εἰς τὰς δοξασίας του ἔγραψεν ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους τὸ «Κατὰ τῶν Πλήθωνος ἀποριῶν ἐπ' Ἀριστοτέλει».

Ὁ Πλήθων τότε ἔγραψεν εἰς ἀπάντησιν τὸ «πρὸς τὰς Σχολαρίου ὑπὲρ Ἀριστοτέλους ἀντιλήψεις».

Εἶχε γεννηθῆ οὕτω σπουδαία συζήτησις μεταξὺ τῶν προμάχων τῶν δύο ἀντιμαχομένων φιλοσοφιῶν, ἐκάστου γίγαντος μαχητοῦ ἀναπτύσσοντος μετὰ σθένους καὶ φανατισμοῦ τὴν ἄποψίν του.

Δὲν εἶναι ὅμως ἡ πρώτη φορὰ συγκρούσεως ἀπόψεων διὰ τὴν Πλατωνικὴν καὶ Ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. Καὶ κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα εἶχε σημειωθῆ σύγκρουσις δοξασιῶν μεταξὺ τῶν κορυφαίων διανοουμένων τῆς τότε ἐποχῆς, τοῦ Νικηφόρου Γρηγοῤᾤ (Πλατωνικοῦ) καὶ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (Ἀριστοτελικοῦ), ¹⁾ εἰς μικροτέραν ἔκτασιν.

Ὡς ἀναμορφωτῆς ὁ Πλήθων μὲ τὰς νέας δοξασίας του εἰς τὸν Μυστρᾶν, ἐπιδιώκει νὰ καθοδηγήσῃ τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος ὑπὸ νέαν μορφήν πίστεως μὲ τὴν ἄμεσον ἐπήρειαν τῆς ἀρχαίας Πλατωνικῆς κληρονομίας.

Βυθισμένος εἰς τὸν Νεοπλατωνισμόν, ἀντιγράφει τοὺς Ὀρφικοὺς ὕμνους καὶ τοῦ Πρόκλου ²⁾. Ὁ Πλήθων μὲ τὸν ὀρθολογισμόν του παρεδέχετο ὅτι ἡ πίστις δὲν προέχει κατ' ἀνάγκην τῆς λογικῆς, ἐπεχείρει δὲ νὰ οἰκοδομήσῃ τὴν θεωρίαν του ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος. ³⁾

Ἐζήτει δογματικὴν ἀποδέσμευσιν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν. Ἐθαύμαζε τὸν Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος ἤθελε τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν «κεκαθαρμένην ἀπὸ παντὸς ἀπρεποῦς καὶ ἀνηθίκου μυθολογικοῦ στοιχείου, ὡς οὐδαμῶς τοῖς θεοῖς προσήκοντος».

Εἰς μάτην ὁ Γεννάδιος κατὰ μίαν περιοδείαν του εἰς Πελοπόννησον τὸν ἐπισκέπτεται καὶ εἰς συνομιλίαν μετ' αὐτοῦ χωρὶς νὰ ἐναντιωθῆ εἰς τὰς

1) Κ. Δ. Γεωργούλη, Ἀριστοτέλης ὁ Σταγίριτης Θεσ)νίκη 1962 σελ. 413.

2) Κ. Δημαρᾶ, Notes sur le Tombeau de Gemiste. Traduction de Jean Noguè. Athenes «Castalie» 1938.

3) Paul Lemerle Ἀρθρον Βυζάντιον καὶ Δύσις «Βῆμα» ἀρ. 6955 Ἀθῆναι 25.1.68.

φιλοσοφικός του απόψεις, συνιστᾷ εἰς αὐτὸν νὰ παύσῃ διὰ προσηλυτισμοῦ νὰ διαδίδῃ τὰς ἰδέας του. ¹⁾

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀμφισβητεῖται ὑπὸ νεωτέρων ἐρευνητῶν. ²⁾

Εἰς τὰς περὶ ψυχῆς δοξασίας του παρεδέχετο τὴν μετεμψύχωσιν ὅπως καὶ ὁ Ἀλεξανδρινὸς Ὁριγένης. Εἰς τὴν «περὶ Νόμων συγγραφὴν του θεσπίζει, νεωτερίζων, ὡς νέαν παγκόσμιον θρησκείαν τὴν Ἑλληνικὴν π ο λ υ θ ε ῖ α ν καὶ σημειώνει ἐπιτυχίαν μεταξὺ τῶν διανοουμένων τῆς ἐποχῆς του. Συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν μαθητὴν του Νίκανδρον ὁ Πλήθων ἐπεχείρησε καὶ περιοδεῖαν ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, πρὸ τῶν μεγάλων ὅμως δυσκολιῶν νὰ κατακτήσῃ τὰς λαϊκὰς μάζας καὶ πρὸ σκληρῶν κακουχιῶν, τὸν ἐγκατέλειπεν ὁ Νίκανδρος καὶ χωρὶς καμμίαν ἐπιτυχίαν μέσῳ Ρόδου ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Μυστρᾶν ὅπου καὶ παρέμεινε μελετῶν, συγγράφων καὶ προσηλυτίζων.

Ἀπέθανεν εἰς τὴν Σπάρτην σχεδὸν ἑκατοντούτης τὴν 26ην Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1452 ἡμέραν Δευτέραν. Τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του ἐπέτυχεν ὁ Σπυρίδων Λάμπρου ἀπὸ ἀνάγνωσιν «ἐνθυμήσεως» χειρογράφου τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου. ³⁾

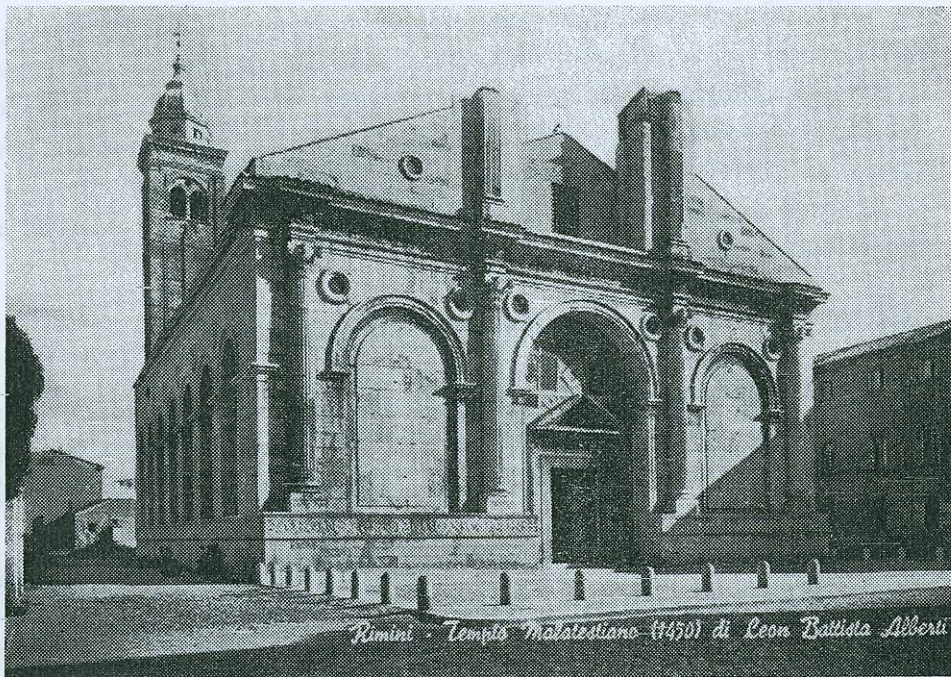
Κατὰ τὸ 1465 ὁ Σιγισμόνδος Μαλατέστας, ἄρχων τοῦ Ρίμινι, ἐξέθαψε τὰ λείψανα τοῦ Πλήθωνος ἀπὸ τὸν ἐν Σπάρτῃ τάφον του, τὰ μετέφερε καὶ εἰς μαρμαρίνην λάρνακα τὰ ἀπέθεσε μετὰ μεγάλων τιμῶν εἰς τὴν ἐν Ρίμινι καλλιμάρμαρον μεγαλοπρεπῆ καθεδρικὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου.

1) Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης «Γυφτοπούλα», ἔκδ. Βαλέττα Τ. σ. 310-315. «Δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ, εἶπεν ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ὅτι εἶσαι ἄθεος, ὦ Πλήθων, καὶ ὅτι ἐπιθυμεῖς νὰ διαδώσῃς εἰς τὸ ἔθνος τοῦτο δόγματα ὀλέθρια καὶ ἄκαιρα ὄλως. Λέγω μόνον ὅτι εἶσαι ἰσχυρογνώμων. Δυνατὸν νὰ φρονῆς ὅτι πρέπει νὰ λατρεύηται τὸ θεῖον ὑπὸ ἄλλην μορφήν καὶ δι' ἄλλων τύπων, ἢ ὅπως ὀρίζει ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία. Ἀλλὰ εἶσαι ἐλεύθερος, ὦ Πλήθων, νὰ δοξάζῃς ὅτινα θεὸν θέλῃς ἢ νὰ μὴ δοξάζῃς μηδένα. Δύνασαι νὰ συγχέῃς τὰ φιλοσοφικὰ δόγματα πρὸς τὰ Χριστιανικὰ καὶ νὰ ζητῆς διὰ τῶν θεωριῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ν' ἀντικαταστήσῃς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Δύνασαι νὰ ἐπιθυμῆς ἐγκαρδίως τὴν ἐπάνοδον τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων καὶ πᾶσαν τὴν πομπὴν καὶ τὴν συμβολικὴν τοῦ ἀρχαίου κόσμου τῆς πολυθείας. Δύνασαι προσέτι, ὅπερ χειρὸν κατ' ἐμὲ, νὰ πιστεύῃς ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῶσι τὰ ὄνειρα ταῦτα. Ἀλλὰ δὲν δύνασαι, δὲν πρέπει, δὲν εἶναι θεμιτὸν οὐδὲ ὀσιον τὸ νὰ κηρύττῃς τὰ διδάγματα ταῦτα εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ προσπαθῆς νὰ προσηλυτίσῃς ἄλλους εἰς τὰ ὑπὸ σοῦ πρεσβευόμενα.

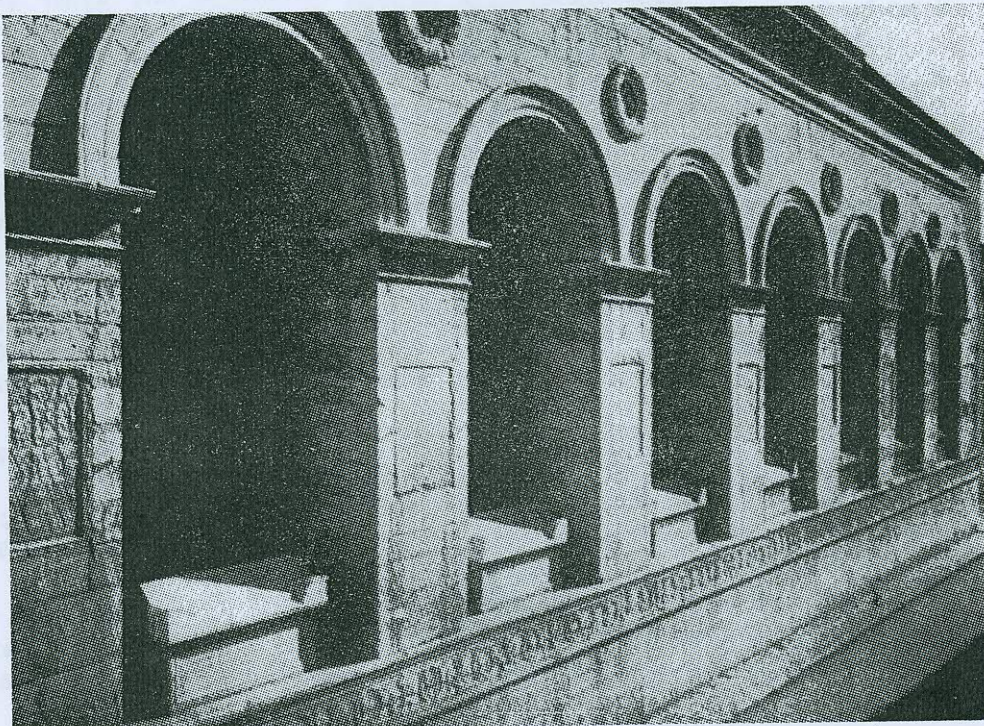
— Καλῶς λέγεις, ὦ Σχολάριε, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἐκήρυξα ἐγὼ δόγματα τοιαῦτα ἂν δὲ ἐγράφη τι τὸ φιλοσοφικώτερον δὲν ἦτο προωρισμένον ὅπως ἀναγνωσθῆ παρα τοῦ λαοῦ...»

2) Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν Τ. ΑΕ' 1966-67 σ. 372 Ἀθῆναι, ἄρθρον Α. Μακροπούλου: «Οὐδαμοῦ παρ' οὐδενὸς μνημονεύεται περιοδεῖα τοῦ Γενναδίου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔξ μῆνας πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἢ ὅποια καὶ θὰ ἦτο πολὺ δυσχερὴς λόγῳ τῶν κρατουσῶν τότε συνθηκῶν».

3) Νέος Ἑλληνομνημίων Σπ. Λάμπρου 7 σ. 160 Ἀθῆναι 1910.

Ὁ καθεδρικός ναὸς τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τοῦ Ρίμινι

Εἰς τὸ τρίτον τόξον τῆς Βορείου ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ἡ λάρναξ τοῦ Πλήθωνος

Τὸ αὐτόγραφον τῆς «περὶ νόμων συγγραφῆς» τοῦ Πλήθωνος μετὰ τὸν θάνατόν του παρελήφθη ὑπὸ τῶν Δεσποτῶν τοῦ Μορέως καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Πατριάρχην Γεννάδιον, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ τὸ ἐμελέτησε τὸ ἐθεώρησεν ἄκρως ἐπικίνδυνον καὶ τὸ παρέδωσε δημοσίᾳ εἰς τὰς φλόγας, ἐξορκίζων τοὺς πάντας νὰ συντελέσουν εἰς τὸν ἀφανισμόν παντὸς ἀντιγράφου του.

Παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν αὐτὴν ὁ Δημήτριος Ράλλης διέσωσε πολλὰ ἀποσπάσματα. ¹⁾

ΓΝΩΜΑΙ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΠΛΗΘΩΝΑ

Ὁ ᾠλέξανδρος Παπαδιαμάντης ὀνομάζει τὸν Πλήθωνα ὡς : «μετὰ τὸν Παραβάτην, δεῦτερον Παραβάτην», ἐνῶ δὲ τὸν κατακρίνει διὰ τὰς πολυθεικὰς του δοξασίας, τὸν ἐπαιεῖ διὰ τὴν ἀγνὴν φιλοπατρίαν του ²⁾.

1) Π. Κανελλοπούλου. Γεννήθηκα τὸ 1402 Ἄθηναι 1955 σ. 272. Δικαιολογῶν δὲ Γεννάδιος τὴν πράξιν του αὐτῆν, ἔγραψε πρὸς τὸν Ἰωσήφ Ἐξαρχον σχετικῶς :

«Περὶ ψυχῆς γὰρ λέγων ἀθανασίας τὰς εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸν ἴδιον βίον ἐπανόδους αὐτῶν ψυχῶν ἐν χρόνῳ τακταῖς περιόδους ὡς δύναται κρατύνειν πειρᾶται, ὡς πολλοὶ μετεμψυχώσεις φασὶν καὶ εἰς τὸν οὐράνιον τόπον οὐδέποτε ταύτας ἀνάγεσθαι ἀξιῶ καὶ χεῖρω ἄλλα προστίθῃσι. . . ἔθεν οὐδὲν τοῦ διβλίου μέρος ὑστερον ἔδοξέ μοι καταληπτέον εὐσεβῶν ὄψεσιν, ὠφέλειαν οὐδεμίαν, σκάνδαλον δὲ ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς ἐνθεῖσθαι θυνάμενον».

2) Ἄπαντα Γ. Βαλέτα, Ἄλ. Παπαδιαμάντη «Γυφτοπούλα» Ἄθηναι 1954 Τ. Δ'. σ. 303.

«... ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἦτο ὀψιγενῆς Ἑλλήν ὁ ὄνειροπολήσας νὰ ἀρχίσῃ ἐκ νέου κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον τὸ ἔργον τοῦ Ἰουλιανοῦ ὁ μετὰ τὸν παραβάτην δεῦτερος παραβάτης... ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν σοφίαν καὶ πολυμάθειαν αὐτοῦ ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς ἤμαρτε καὶ ἤμαρτε λίαν ἀδικαιολογητῶς διότι ἐφαντάσθη ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπανορθώσῃ θεσμοὺς καὶ ἦθη ταφέντα ἔσαι καὶ κείμενα ὑπὸ τὴν σεσωρευμένην σκωρίαν τοῦ χρόνου. . . ὁ Γ. Γεμιστὸς ἐπεθύμει οὐδὲν ἦττον ἢ νὰ ἐπανιδρύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἀρχαιότητος Θεῶν. Καὶ ὅμως ἦτο εὐφυῆς καὶ ἠδύνατο νὰ προῖδη ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ δὲν ἠδύνατο ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλης θρησκείας».

...ὁ Γ. Γεμιστὸς ἢ Πλήθων κατώκει ἐν τῷ Πληθωνεῖῳ ἄντρῳ ὅπερ εἶχε φροντίσῃ νὰ κατασκευάσῃ εὐαρμόστως πρὸς τὰς ἀρχαίας ἐλληνικὰς παραδόσεις.

Εἶδωλα καὶ ξόανα Θεῶν, τὰ μόνα ἅτινα εἶχον διασωθεῖ ἐκ τῆς φανατικῆς μαρτίας τῶν μοναχῶν, σύμβολα καὶ ἐμβλήματα ἀρχαῖα, θωμοὶ θυμέλαι, θύρσοι, γλαυκῆς, οὐδὲν ἐκ τῶν κλασσικῶν ἐμβλημάτων ἔλειπεν ἐκ τοῦ ἀντροῦ τοῦ Πλήθωνος.

Ἐκεῖ συνεκέντρωνε τοὺς μαθητὰς του ἐν εἶδει Ἑλευσινίων μυστηρίων καὶ τοὺς ἐδίδασκεν ὡς νέος ἀναμορφωτῆς τὴν νέαν θρησκείαν. Ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς εἶχεν συνείδησιν ἐθνισμοῦ καὶ ἡ καρδιά του ἐφλέγετο ὑπὸ φιλοπατρίας ἦτο ὁ μόνος, ὁ ὁποῖος εἶχε μαντεύσῃ ποῦ ἔκειτο ἡ σωτηρία.

...νέος ἔτι πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς ἀλώσεως εἶχεν ὑποβάλῃ τέλειον σύστημα πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ὀργανώσεως ὅπερ ἂν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει καὶ ἂν ἦτο δυ-

Ὁ μαθητής του Βησσαρίων εἶχε τὴν γνώμην ὅτι «ἀπὸ τὸν Πλήθωνα ἄλλον σοφώτερον ἄνδρα μετὰ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην δὲν ἐγέννησεν ἢ Ἑλλάς». Τὸν ἐχαρακτήριζεν ὡς «τὸν σοφώτατον τῶν ἀνδρῶν, τὸν μόνον τὰ νῦν τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας μυσταγωγόν», τὸν καταλέγει δὲ ὡς «τὸν ἐρευνητικώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους του, τῆς περὶ τὰ ἐν φιλοσοφίᾳ, δόγματα ἀληθείας».

Ὁ Λεοπάρντι, Ἰταλὸς ποιητής, τὸν θεωρεῖ ὡς ἓνα τῶν σοφωτάτων μεγαλοφυεστάτων καὶ παραδοξοτάτων ἀνδρῶν τοῦ 15ου αἰῶνος.

Πολλοὶ ἄλλοι σύγχρονοὶ του διανοούμενοι τὸν ἐξύμνησαν, ἰδιαίτερος δὲ ὁ μαθητής του Ἑρμῶννος ἔγραψε διὰ τὴν ἐξαίρετον ἀρετὴν του τὴν περιφημὸν μονωδίαν του.

Ὁ Χαρίανδρος τὸν ὀνομάζει «ἐν πάσῃ σοφίᾳ -ἐξοχώτατον». Πολλοὶ ἄλλοι διανοούμενοι τῆς Δύσεως ἔγραψαν μὲ θαυμασμὸν διὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Πλήθωνος θεωροῦντες αὐτὸν ὡς τὸν σπουδαιότατον τῶν Ἑλλήνων ἀναγεννητῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Δύσις ὀφείλει τὴν ἀρχὴν τῶν φιλοσοφικῶν της σπουδῶν. Τὸ πλεῖστον τῶν ξένων αὐτῶν σοφῶν παραδέχεται ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Πλήθωνος ἐπέδρασε σημαντικῶς διὰ τὴν κοσμοϊστορικὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρύθμισιν, τὴν ὁποῖαν ἐπεχείρησεν ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Καλβίνος εἰς τὴν Εὐρώπην ¹⁾.

Τὸ λυπηρὸν εἶναι ὅτι ὁ Πλήθων ἐνῶ ἔτυχε τόσον μεγάλης ἐκτιμήσεως εἰς τὴν Δύσιν, ἐνῶ θεωρεῖται ὡς μεγίστη προσωπικότης τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας καὶ ὡς κορυφαία διάνοια τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἦτο μοιραῖον νὰ συγκρουσθῇ μὲ τὸν δυναμικώτερον πρόμαχον τῆς Ὀρθοδοξίας, τὸν Γεννάδιον τὸν Σχολάριον καὶ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς: ἐλευθεριάζων θεολόγος, ἰδιότυπος διανοητής καὶ ἐπικίνδυνος αἵρετικός ²⁾.

Πλὴν ὅμως κατὰ κοινὴν γνώμην τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων μελετητῶν τοῦ Βυζαντίου, ὁ Πλήθων μολονότι ἀπετέλει τὴν πλέον σημαντικὴν φυσιογνωμίαν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Πελοποννήσου κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, κρίνεται ὡς κατώτερος συντελεστής τῆς καθόλου πορείας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως καὶ τοὺς μετ' αὐτήν, τόσον τοῦ κατηγοροῦ του Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου, ὅσον καὶ τοῦ μαθητοῦ του Βησσαρίωνος ³⁾, καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὸν Γεννάδιον, ἡ θρησκεία εἶναι ἀνάγκη τοῦ Ἔθνους καὶ ὄχι πεδῖον συζητήσεων ⁴⁾.

νατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ ἤθελε προλάβει ἴσως τὴν πεπωμένην καταστροφὴν, ἣτις ἐμελλε νὰ ἐπέλθῃ λήγοντος τοῦ Μαΐου τοῦ 1453».

1) Σπ. Ἀργυροῦ. Ἄρθρον εἰς Καθημερινὴν Ἀθηνῶν τῆς 26-6-52

2) Κ. Δ. Γεωργούλη, Ἀριστοτέλης ὁ Σταγίριτης Θεσπρονίκη 1962 σ. 413.

3) Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν Τόμος ΔΕ' 1966 - 67 σ. 374.

4) Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης ΑΘΗΝΑΙ στ. 1177—1180.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

Ἡ διδασκαλία τοῦ Πλήθωνος, ὡς ἴδομεν. ἦτο πλατωνικῶν δοξασιῶν ὁμοῦ καὶ ἀριστοτελικῶν ἀποδείξεων, ἡ δὲ προσπάθειά του ἔτεινε νὰ γεφυρώσῃ τὴν πλατωνικὴν ἔξαρσιν μὲ τὴν ἀριστοτελικὴν ἔρευναν.

Ἀπορίαν γεννᾷ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τόσον σοφὸς Πλήθων ἀνέμειξεν εἰς τὰς τόσον ὑψηλὰς φιλοσοφικὰς του ἰδέας τὴν πολυθεΐαν ἀλλὰ ἐπίσης ἀπορίας ἄξιον εἶναι κρινομένη ὡς ὑπερβολικὴ καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ ἐξ ἴσου σοφοῦ Γενναδίου νὰ κατακαύσῃ εἰς τὰς φλόγας τὴν «περὶ νόμων συγγραφὴν» τοῦ Πλήθωνος.

Ἡ δρᾶσις αὐτῆ τοῦ Γενναδίου δύνανται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπέκρουσε δυναμικῶς ἕνα ἐλλοχεύοντα κίνδυνον καὶ κατωχύρωσεν οὕτω τὰ θεμέλια τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπὸ αἰρετικὴν διάβρωσιν. Δυστυχῶς ὅμως ἔγινεν αἴτιος νὰ ἀπολεσθοῦν μερικὰ ἄλλα πολύτιμα ὅσον καὶ ἀκίνδυνα κεφάλαια τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Φανερόν εἶναι ὅτι ὁ Πλήθων ἐπιθυμῶν μὲ τὴν δοξασίαν τον νὰ ἀπογυμνώσῃ δογματικῶς καὶ νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν Χριστιανισμόν, ἐπλάνηθη καὶ ἡ πλάνη του αὐτὴ ἔβλαψεν αὐτὴν τὴν μεγάλην του ἀξίαν καὶ τὴν ἐξαπλωθεῖσαν πανευρωπαϊκὴν του φήμην. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ οἱ σοφοὶ ἐνίστε πεπίπτουν εἰς μεγάλας πλάνας καὶ φθάνουν εἰς ἀκρότητας.

Αὐτὴ λοιπὸν τοῦ Γενναδίου ἡ σθεναρὰ ἀντιπαράταξις καὶ σκληρὰ πολεμικὴ κατὰ τοῦ τόσον σοφοῦ καὶ φήμης λογίου Πλήθωνος, ὑπῆρξεν ὁ δεύτερος μέγας ἄθλος του διὰ τὴν ἐδραΐωσιν ἀπαρασαλεύτου τῆς πολιτίμου διὰ τὸν Ἑλληνοχριστιανισμόν Ὁρθοδοξίας :

Ἐπεκράτησε καὶ ἐπὶ αἰῶνας ἐδέσποσεν ἡ Ὁρθοδοξία ἐπὶ τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ. Μόνον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἀνεφάνη ὁ θεοσοφισμὸς μὲ βᾶσιν τὰς πλατωνικὰς δοξασίας καὶ μὲ σθεναρὸν κήρυκα τὸν ἐξ Ἄνδρου Θεόφιλον Καΐρην, ὁ ὁποῖος ἄν καὶ τόσα ὡς μαχητὴς τοῦ Ὀλύμπου τοῦ 1821—1822 προσέφερεν εἰς τὸν σκληρὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα, ἀργότερα ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐκρατήθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Σύρου, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὡς δεσμώτης.

Ἡ Ὁρθοδοξία ὑπῆρξεν ὁ σημαντικώτερος ἠθικὸς παράγων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Γένους.

Τὴν γραμμὴν τοῦ Γενναδίου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἠκολούθησαν ὅλοι οἱ Πατριάρχαι καὶ ἡ Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἀμάντου Κ.: Μακεδονικά Ἀθῆναι 1920.
- Babinger Franz: Mehmet der Eroberer und seine Zeit. München 1961
- Βασίλειφ: Ἱστορία Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας Ἀθῆναι 1955.
- Βυζαντινὰ Χρονικά: Λειψία 1892, 1894, 1895, 1905.
- Γεδεών: Πατριαρχικοὶ πίνακες Κων)λις 1885-90.
- Γεωργούλη Χ.: Ἀριστοτέλης ὁ Σταγίριτης Θεσ)νίκη 1962.
- Γριτσοπούλου Τάσου: Πατριαρχικὴ τοῦ Γένους Μεγάλῃ Σχολῇ Ἀθῆναι 1966.
- Διομήδους Ἀλεξ.: Βυζαντινὰ Μελέται Ἀθῆναι 1945.
- Draeseke Ioan.: Zu Georgios Scholarios. Byz. Zeitschrift 1895 (561-580)
- Δωροθέου Μονεμβασίας: Σύνοψις ἱστοριῶν Βενετία 1805.
- Εὐαγγελίδου Τροφ.: Γεννάδιος Β' Σχολάριος Ἀθῆναι 1896.
- Ἐπετηρίς: Βυζαντινῶν Σπουδῶν ΙΗ' Ἀθῆναι 1948.
- Ἐπετηρίς: Ἐπιστημονικὴ Φιλοσοφ. Σχ. Θεσ)νίκης, Τ2, 1932 Ι. Βογκετζίδου Ἱστορικαὶ Μελέται.
- Esseling: Βυζάντιον - Βυζαντινὸς πολιτισμὸς Ἀθῆναι.
- Guichardan Sebastian Georges Sholarios Lyon 1933.
- Καζάζη Νεοκ.: Γεώργιος Πλήθων (Ἐπετηρίς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν).
- Καλλιγᾶ Παύλου: Μελέται Βυζαντ. ἱστορίας Ἀθῆναι 1894.
- Κανελλοπούλου Παναγ.: Γεννήθηκα τὸ 1402 Ἀθῆναι 1957.
- Κεραμέως - Παπαδοπούλου Ἀθ.: Ἱεροσολυμητικὴ βιβλιοθήκη Πετροῦ-πολις 1894.
- Κριτόβουλος: Μωάμεθ ὁ Β'.
- Κύρου Ἀχ.: Βησσαρίων ὁ Ἕλλην Ἀθῆναι 1947.
- Λάμπρου Σπυρ.: Νέος Ἑλληνομνήμων 7 1910 Ἀθῆναι.
- Ζησίου Κ.: Μακεδονίας Χριστιανικὰ μνημεῖα Ἀθῆναι 1913.
- Gass W. Gennadius und Pletho Jena 1844 Breslau.
- Guillou A. Les Archives de saint Jean Prodrôme sur le mont Menecé
- Gardhausen A. Griechische Palaeographie Leipzig 1878.
- Cousinery Voyages dans la Macedoine Paris 1837.
- Grussius Mart. Tourcograecia Basel 1585.
- Miklosich - Mueller J. Acta et diplomata vindebonae 1867.
- Λάμπρου Σπυρ.: Εἰς μνήμην Στιλπ. Κυριακίδου Τὰ χρυσόβουλλα τῆς περὶ τὰς Σέρρας Μονῆς Προδρόμου Ἀθῆναι 1935.
- Μέγας Γ.: Περὶ Θείας Προνοίας καὶ προορισμοῦ καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν Γενναδίου Σχολαρίου Ἀθῆναι 1966.
- Μηνοῖδης Μηνᾶς: Georges Sholarios surnomé Gennadius Partiarche de Comple Paris 1958.
- Μαθᾶς Ζαχ.: Κατάλογος ἱστορικὸς τῶν Πατριαρχῶν Ἀθῆναι 1884.

- Migne: Πατρολογία ἑλληνικὴ Τ. 160, Τ. 161.
 Μπόνης Κωνστ.: Γεν. Γεώργιος Κουρτέσης, ὁ Σχολάριος Νέα Ἑστία Τ. 53
 ἔτος ΚΖ' Τ. 53 σελ. 841 - 54 1953.
 Μικρασιατικὰ Χρονικὰ Τ. Γ'. Ἀθῆναι.
 Pecci Giuseppe : Tempio Malatestiano Rimini. 1956.
 Πέννα Πέτρου: Ἱστορία τῶν Σερρῶν Ἀθῆναι 1966.
 Petit L. Siderides X, et Jugie M. Oevres Completes de Georges
 Scholarios T. I - VII Paris 1928—1936.
 Otto G. des Patriarchen von Kon. Confession Wien 1864.
 Risal P. la Ville Convoitée de Salonique Paris 1914.
 Παπαρηγοπούλου Κ. Ἱστορία Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Ἐκ. Ἐλευθερουδάκη
 Ἀθῆναι 1628.
 Παπαδιαμάντη Ἀλεξ.: Ἀπαντα ἐκδ. Γ. Βαλέτα. Τ. Δ'. Ἀθῆναι 1954.
 Σάθας Κ.: Νεοελληνικὴ φιλολογία. Βενετία 1872.
 » » : Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη. Τ. 7. Ἀθῆναι 1868.
 Στράτη Εὐαγ.: Ἡ Δράμα καὶ ἡ Δράβησκος Σέρραι 1924.
 Τωμαδάκη Ν.: Γεννάδιος ὁ Σχολάριος. (Διάλεξις εἰς αἵθουσαν ἑταιρείας
 Φίλων τοῦ Λαοῦ) Ἀθῆναι 1954.
 Φωτιάδης Εὐάγ.: Ἄρθρον περὶ Γεμιστοῦ - Πλήθωνος Ἐγκυκλ. Λεξικὸν
 «ὁ Ἥλιος» Ἀθῆναι.
 Φραντζῆς Γεώργ.: Ἱστορίαι.
 Χαλᾶς Ἀντ.: Γεννάδιος Γεώργιος Σχολάριος. Ἀθῆναι 1939.
 Χριστοφόρου Ἱερομονάχου: Προσκυνητᾶριον Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προ-
 δρόμου Σερρῶν. Λειψία 1904.